

BISERICA ȘI ȘCOALA

REVISTA OFICIALA A EPISCOPIEI ARADULUI

Redacția și Administrația
ARAD, STR. EMINESCU 18

APARE DUMINECA
Redactor: Pr. Ilarion V. Felea

ABONAMENTUL:
Pentru particulari pe an—1000 lei.

GANDURI DE INOIRE — DORURI DE ANUL NOU

Anul nou, eveniment de factură curat cronologică, punct de delimitare a timpului — încheiere și început de an — totuși, încărcat cu atâta semnificație, izvor de nebănuită putere și tineresc entuziasm în trăire, aduce cu sine aproape totdeauna ideea de schimbare în viață, de transformare a ființei, de înnoire a sufletului.

De anul nou legăm atâtea dorințe de mai bine, atâtea vise și idealuri, fiindcă — după ce am văzut înfăptuirile trecutului — schimbarea ne îndreaptă ochii către viitor, făcându-ne să întrevădem noi și mari posibilități de realizare a nădejdilor în desfășurarea anului ce începe. Orice început fortifică și întinerește nădejdile vechi, fiind în același timp izvor pentru altele noi.

La început de an nou tuturor ne licărește în suflet câte o nădejde, ori în ce domeniu al existenței noastre am cugeta, posibilitatea de împlinire a ei, fie că vrem fericirea materială fie pe cea spirituală, că dorim avuții, situație socială, cinste, sau liniște, pace, mulțumire, sănătate pentru trup și suflet. Toate acestea nu sunt altceva decât manifestarea, actualizarea în timp, legarea de un anumit moment — anul nou — a *dorului de mai bine*.

Dorul de mai bine este o parte integrantă a sufletului omenesc, este legat în chip natural și organic de ființa umană sub forma de tendință către perfecțiune, strădanie către desăvârșire. Desăvârșirea presupune transformare adâncă, schimbare totală, înnoire a întregii vieți, a întregii fapte, acțiune ce trebuie desfășurată zilnic, dar pe care sfârșitul și începutul de an o evidențiază mai mult, o accentuează în chip deosebit.

Omenirea a intrat în istorie prin acțiune, mișcare, frământare, toate concentrate la atingerea unui țel unic, acela al realizării *mai binelui*. Niciuna dintre faptele omului nu izvorește din alt gând decât acel al câștigării unui *mai bine* decât ceea ce are la un moment dat. Toate acțiunile noastre pornesc din intenția, din dorul de a ne îmbunătăți viața și pe noi, de a ne apropia de *Binele Suprem* realizând în

diferite momente ale vieții noastre *mai binele*. Cu fiecare moment, ceas, zi sau viață de om am vrut să fim mai buni, să ne înoim.

Ideia, dorul de mai bine, setea de desăvârșire a existat și s'a manifestat în toate sufletele din toate veacurile, așa după cum există și se manifestă și acum, în zilele viețuirii noastre.

Cu toate frământările noastre, realitatea, însă, ne arată un crud adevăr: pe drumul binelui, pe calea desăvârșirii n'am înaintat prea mult, progresul dobândit prin nenumărată trudă nu este decât un fenomen parțial, unilateral, nu suntem mai buni, nici nu trăim mai bine decât înaintașii noștri.

Progresul lumii moderne de pronunțată factură tehnică materialistă, prea pronunțată în detrimentul spiritualului, este problematic, căci deși lipsesc mărturii complete pentru a înlesni comparația între ceea ce a fost și ceea ce este, totuși unele, puține câte sunt pot clătina convingerea în superioritatea de cultură și civilizație a lumii noastre asupra lumii vechi.

Deși străduințele de mai bine n'au lipsit oamenilor, totuși nu s'a ajuns la rezultate fericite. Explicația acestei situații stă în faptul că oamenii au pășit alături de cărarea adevărată ce duce la desăvârșire, irosindu-și zadarnic puterile în rătăcire.

Creștinismul prin apariția sa în lume a arătat Calea către Adevăr și Viață, dând omului posibilitatea de a se îmbunătăți, de a se înnoi mai mult decât realizase singur, prin sfortare proprie, dela creațiune până la venirea lui Iisus Hristos.

La creștinism ideea de îmbunătățire, de înnoire este strâns și indisolubil legată de ideea de răcupărare, de mântuire. Înnoirea este o condiție a desăvârșirii, o etapă în drumul către punctul final al înduhovnicirii, al mântuirii.

Nu întâmplător Sfinții Apostoli și Evangheliști schițează cu multă plasticitate, în cuvintele lor, portretul unui anumit om, al omului nou. Omul nou este centrul întregii antropologii creștine, căci om nou înseamnă om înduhovnicit, desăvârșit, adevărat creștin.

Toți suntem convinși de necesitatea înoirii, toți o cerem, cu toate acestea, înuirea nu se realizează fiindcă fiecare o pretindem semenului nostru. Înuirea n'are șanse să se împlinească decât atunci când, potrivit învățaturii creștine, fiecare va porni la luptă pentru reînnoire începând cu sine însuși, cu sufletul său propriu. Înuirea trebuie să pornească din interior, dela fond, dela esență către exterior și către formă care se vor schimba și înoui dela sine.

Înuirea presupune un proces sufletesc de curățire, de purificare și trăire în alt spirit. Acest proces ocupă în doctrina Mântuitorului Iisus Hristos un loc deosebit, important.

Creștinismul prin cuvântul și fapta dumnezeiescului său Intemeietor leagă ideea de înuire de ideea de suferință.

Suferinței îi revine, după concepția creștină, rolul preponderent în procesul regenerării, a reînnoirii sufletului și a lumii. La prima vedere această atitudine față de suferință poate părea absurdă. Cum este posibil a atribui suferinței menire mântuitoare, când întreaga fire omenească — inimă și cuget, sentiment și rațiune, — vede în ea o înfrângere a binelui de către rău, o urmare dureroasă a păcatului menită să facă din viața omului „o povară insuportabilă, o scârbă dela naștere până la mormânt“, și-i nutrește o aversiune iremediabilă?

Suferința duce la desnădejde, pierde, nu este un factor de regenerare, nu pregătește pentru mântuire. Aceasta este părerea multora, a acelor care cugetând sunt foarte mult oameni și foarte puțin creștini.

Creștinul cu inima și cugetul, adevărat următor al lui Iisus, știe că suferința are un sens adânc pentru viață, nu este numai chin, durere fizică sau numai nefericire sufletească, ci este un factor de purificare de răul și urâciunea păcatului, un foc curățitor, o forță răscumpărătoare, prilej de înuire a ființei umane. În suferință ne regăsim; suferind suntem, mai mult ca în orice împrejurare, oameni. Omenescul din propria noastră natură se evidențiază, omenia ni se întipărește luminos pe chip, atunci când suferim mai mult. Suferința inobilează, înfrumusețează, luminând chipul lui Dumnezeu în propria noastră figură. Suferința ne arată că cele pământești sunt fără putere, nu ne pot mângăia, deșteaptă în suflet nemulțumirea față de ele. Suferința ne depărtează, ne rupe de cele pământești, de păcat, pentru a ne orienta gândul și sufletul spre alta lume, aceea a binelui, spre Dumnezeu. Suferința pune capăt păcatului, „că cine a suferit cu trupul pune capăt păcatului“ (I Petru 4, 1).

Suferința ne determină să ne rupem de păcat, să aruncăm haina veche a urâciunii lui, să ne naștem din nou, *înoindu-ne* în duh și adevăr, spre viața veșnică. Sf. Scriptură ne învață să nu ne descurajeze, nici înspăimânte și îndurereze suferința, căci este spre mărirea și nu spre pierzania noastră.

„De aceea, nu ne descurajăm și măcar că omul nostru cel din afară se prăpădește, omul nostru cel dinăuntru se *înnoește* din zi în zi... Suferința noastră, ușoară și de o clipă, ne agonisește nouă, mai presus de orice măsură, o cumpănă veșnică de mărire“ (II Cor. 4, 16—17).

Suferințele nu le consideră creștinul drept nenorociri, ci vede în ele îndemn și ajutor spre *înuire*, pregătire pentru fericirea veșnică. Creștinul cunoaște taina prin care poate transforma suferința din blestem în binecuvântare. A ne supune suferințelor liberi și de bună voie, a le îndura cu răbdare și a le primi cu bucurie, aci stă tot secretul, toată forța liniștitoare a sufletului creștin. Răbdarea și tăria în fața suferinței este măsura creștinătății noastre.

În felul acesta creștinismul, prin concepția și trăirea sa, deși nu înlătură suferința, totuși în bună parte îi îndulcește ardoarea și tăria. Descoperindu-i sensul profund, înoinitor, creștinismul reușește să piardă insuportabilitatea aparentă a suferinței.

Cu necesitatea suferinței, însă, inima și cugetul nostru sunt împăcate numai prin Iisus Hristos — Supremul Bine, — care a îndurat cele mai mari suferințe.

Iisus Hristos a murit în chinuri și suferințe, dumnezeiescul mormânt era dovada celei mai mari biruințe a răului asupra binelui. Mântuitorul a înviat a treia zi dând acea convingătoare dovadă că înfrângerea și înjosirea binelui în lume, biruința răului, n'a fost și nu poate fi decât aparentă. Din mormântul lui Iisus a izvorât credința nezdruncinată că prin suferință, răul nu va putea răpune binele, că suferința rodește fericire, fiind numai un triumf-iluzoriu al răului, o înfrângere aparentă a binelui. Aparentă dar necesară. Înfrângerea temporală a binelui „se cere pentru învingerea veșnică a răului, înjosirea e necesară pentru mărire, moartea pentru viață“... „toate puterile iadului, ale răutății omenești și ale întunecului au vrut să îngroape în mormânt însuși adevărul, binele, dreptatea, însă tocmai din acest mormânt a răsărit lumina lumii, s'a descoperit izvorul nesecat al vieții și al mântuirii“ (P. Svetlov).

Din mormânt, prin suferință, a izvorât puterea de *reînnoire* veșnică a lumii.

*

Am încercat să tâlcuim rostul suferințelor în lume, arătându-le, după învățătura lui Iisus Hristos, ca factor de reînnoire creștină, fiindcă vremurile noastre sunt deosebit de darnice în a ne îmbia numeroase și grele suferințe.

Trăim, acum, din plin suferința fiindcă războiul cu toate ororile lui l-am avut, cei mai mulți, în casa noastră și îl avem încă aproape, lângă noi.

Celor slabi și îndoielnici în credință li-se pare că văd cu ochii lor, în mulțimea durerilor ce ne încercă, biruința răului asupra binelui; acestora vrem

să le spunem acum de anul nou — timp fecund pentru plămădirea convingerilor de mai bine, pentru orientări noi în viitor, pentru strădaniile de înnoire ale ființei — că suferințele prin care trecem au menirea de a ne înoui și întări sufletul, fiind izvor de fericire veșnică, le trăim pentru ca „viață să avem și mai multă să avem“.

Departate de a însemna o biruință totală a răului asupra binelui, chiar dacă momentan pare că răul este triumfător, suferințele de acum sunt pietri de temelie nezdruncinată pentru fericirea noastră de creștini, sunt cheazășie pentru biruința neamului românesc care va veni. Cu cât vom suferi mai mult, cu atât mai sigură ne va fi biruința, mai trainică fericirea.

Atmosfera spirituală în care viețuim acum nu

cuprinde în sine niciun motiv pentru îndepărtare de Dumnezeu, înstrăinare de Biserică, ci din contră, prin suferință, totul ne îndeamnă, totul ne cheamă să ne apropiem de Tatăl nostru cel ceresc, să încunjurăm cu dragoste de fii Biserica—Mamă ce iubește și mângăie pe toți oamenii.

Uu gând la început de an nou, o hotărâre care să ne călăuzească până la plinirea vremii: Să nu lăsăm în sufletul nostru loc desnădejdiei, ci să-l umplem înarmându-ne cu răbdarea de bună voie a suferințelor, cu dragoste pentru Biserică și Neam, cu credință că biruința binelui asupra răului nu va întârzia, cu nădejdea că suferințele mult încercatului popor românesc ne vor aduce triumful asupra vrăjmașilor, fericirea.

Prof. I. Ageu

Din Pastora.ele de Crăciun

Din Pastorală P. S. S. Episcopului VASILE al Timișoarei

...La Praznicul Nașterii Domnului, când Pruncul Iisus își îmbie din nou darul Său, venind să se sălășuească întru noi și să refacă acolo, în lăuntru nostru, în sufletele noastre, din nou, puterea credinței și flacăra iubirii de Dumnezeu, de sfințele Lui Așezăminte și de aproapele nostru, noi să-L primim pe Mântuitorul cu toată cuviința. Luând hotărârea nestrămutată de a ne îndrepta de aci încolo gândirea și viața de așa, ca ele să fie o neîntreruptă cântare de slavă pentru Iisus și pentru toată lucrarea de mântuire ce a săvârșit El pentru noi.

Aceasta însemnează să ne cercetăm fiecare din noi lăuntru nostru, spre a vedea dacă în cugetul nostru, în inima noastră mântuitoarele învățături ale legii noastre creștine, ortodoxe, așa cum le propovăduiește sfânta noastră Biserică, și-au mai păstrat curățenia lor dintru început. Dacă temeliile credinții noastre mai sunt așa de tari și neclintite, ca să poată sta împotriva oricărei încercări din afară de a le dărâma și a le înlocui cu alte învățături, streine de legea noastră creștinească, sau chiar potrivnice ei. Căci astăzi, în aceste vremuri tulburi, sfânta noastră Biserică dreptmăritoare, ortodoxia noastră și sfințele ei Așezăminte au mulți pismuitori și vrăjmași, în stare să încerce primejduirea acestor sfinte comori ale sufletelor noastre.

A slăvi pe Hristos Cel ce se naște și a prăznui astfel, cu vrednicie și cu folos de mântuire praznicul sfânt al Nașterii Domnului nu se poate deci, fără a lua, cu prilejul dumnezeescului praznic, creștinescul îndemn și hotărârea nestrămutată de a lămurii și întări în sufletele noastre adevărurile credinței noastre ortodoxe. Și a le păstra și apăra cu sfințenie și creștinească bărbăție și statornicie față de orice încercare, din partea oricui, de a le strica

în curățenia lor, de a le slăbi, schimba, ori înlocu cu alte învățături necreștinești. Să ne străduim ca: „nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici căpeteniile, nici puterile, nici cele de acum, nici cele viitoare, nici înălțimea, nici adâncul, nici altă făptură oarecare...“ să... „nu poată pe noi să ne despărțească de dragostea lui Dumnezeu, care este întru Hristos Iisus, Domnul...“

Azi, în aceste vremuri de grea suferință și încercare pentru fiecare din noi, alipirea cu statornicie de sfânta noastră Biserică și sfințele, dumnezeieștile și mântuitoarele ei învățături și orândueli, credința noastră creștină ortodoxă, tare și nestrămutată este anghira cea mai sigură și mai de preț a sufletelor noastre. Și singurul izvor curat de îndreptățită nădejde, că, fiind binecuvântați pentru tăria și curățenia credinței noastre cu ajutor de Sus, vom putea trece cu bine și neînfrânți, noi și Neamul nostru, peste cumplitele încercări de cari suntem impresurați. Bine știind, că „...nu sunt vrednice pătimirile vremii de acum de a se asemăna cu slava viitoare care va să se descopere întru noi“.

Din Pastorală P. S. S. Episcopului NICOLAE al Oradiei

Noi, cari am rostit mereu, în rugăciunile noastre, cererea stăruitoare pentru alinarea suferințelor și eliberarea din robie a fraților noștri, trebuie să ne bucurăm astăzi din tot sufletul, că și pentru ei începe să răsără, din nou și definitiv, soarele libertății creștine și naționale.

O viață nouă va fremăta iarăși prin Maramureșul vovodal, pe Valea Someșului și a Crișului Repede, ca și pe celelalte meleaguri străbune. Multe altare amuțite vor răsuna de cântările de preamărire și de mulțumită, ce se vor ridica, deodată cu fumul jertfei de tămăie, spre tronul Celui Prea Înalt.

În școli până acum încuiate vor putea alerga iarăși miile de copii ca să-și lumineze sufletul — prin graiu străbun — cu lumina cunoștinței lui Dumnezeu și a înțelepțiunii omenești. În lîngul și'n latul pămîntului eliberat vorba românească va fi acum deapururi slobodă. Cîntecul și hora străveche vor înveseli de isnoavă pe cei tineri și vor mîngăia pe cei în vîrstă. Ochii bătrînilor, ai mamelor și ai copiilor nu vor mai vărsa lacrimi de durere și desnădejde, ci de negrăită bucurie.

Știu, că războiul, prin care frații noștri au fost eliberați și care a trecut peste voi peste toți, a lăsat în urma lui, ca orice războiu, multe pagube, multe lipsuri și mari dureri. Cu toate acestea în acest ceas eu Vă îndemn stăruitor să nu Vă lăsați prada acestor gânduri, ci cugetându-Vă la cei un milion și jumătate de frați ai noștri, cari au fost eliberați, toate acestea să Vi se pară lucru trecător și neînsemnat în asemănare cu marea binefacere a învierii lor la o viață nouă și slobodă.

Tot ce am pierdut, dacă vom fi vrednici, vom putea câștiga din nou. Case se vor mai zidi, ogoarele muncite cu hărnicie vor mai rodi, toate ceelealte se vor mai găsi... Altă lucruri mai de preț să nu pierdem noi, ca de pildă: credința în Dumnezeu, dragostea față de Biserica cea sfântă, iubirea fierbinte de Neam și de Țară și cinstirea de Rege, care sunt tot atăția stâlpi, pe cari razimăm viața noastră de pe pămînt și cea din ceriu.

Fiți mari la suflet în aceste ceasuri mari ale istoriei!

Fiți cu încredere nezdruincată în viitorul neamului!

Fiți cu ascultare față de ceice Vă vorbesc cu cumpăt și cu înțelepțiune!

Certuri, împărecheri, zăvistii și nici un alt fel de păcat între voi să nu fie. Nimeni să nu samene vrajbă și vînt, ca să nu culeagă furtună.

Fiți toți un suflet, un gând, o simțire, sfântă, românească!

Cu aceste gânduri și simțăminte în suflet Vă trimit tuturor deodată cu dragostea mea, de duhovnicesc părinte și păstor, urarea ca sîintele sărbători ale Nașterii Domnului să le petreceți cu sănătate și mulțumire sufletească, iar anul cel nou să ne aducă împlinirea marilor noastre gânduri pentru Neam și pentru Țară.

Din Pastorală P. S. S. Episcopului IOS'F al Argeșului

Ori cît de mare și de aspru ar fi gerul iernii, orcât de grele zăpezile ei, orcât de reci și nimicroare viscoalele ei furtunoase, acestea toate trec, iar dincolo așteaptă soarele primăverii plină de bucurii și de podoabe. Dacă cineva slab de minte, socotind gerul, zăpada sau viscolul, s'ar lăsa bi-

ruit de ele și n'ar năzui, n'ar lupta mereu, cu toată ființa lui, ca să le străbată, acela se va prăpădi, înghețând pe drum, poate tocmai la capătul ostenețelor sale...

Sunt mulți și, cumva, tari, dușmani noștri? — Ingerii lui Dumnezeu sînt și mai mulți și mai tari. Este lipsă de lemne și de haine călduroase? — Iisus Mîntuitorul s'a născut în ieslea cea săracă unde doar boul sufla căldură ca să-i facă! Este lipsă de pâine și alte alimente? — Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvîntul ce iese din gura lui Dumnezeu. Mijloacele de transport sînt puține și slabe? Mîntuitorul și Sfinții Săi au schimbat lumea, străbătându-o întăiu și întăiu cu picioarele lor.

Ni s'au dărâmat casele de furia războiului? — Fiul omului n'a avut unde să-și plece capul! Lucrul mâinilor noastre nu ne rodește atît cît trebuie pentru viața de toate zilele? Ce vom mânca și cu ce ne vom îmbrăca? — Căutați la pasărele cerului și la crinii pămîntului!

E adevărat, lipsurile sînt multe, cerințele sînt mari.

E adevărat, viscolul e greu, gerul e tare, zăpada e multă!

Dar, luptă! Luptați! Să luptăm cu toții, dragii mei, căci cu noi este Dumnezeu, El însuși luptând în răbdarea noastră.

Cine va lupta va birui; cine se va lăsa va fi nimic.

Și, odată cu lupta împotriva greutăților și a necazurilor aduse războiului, trebuie să aducem o tot atît de încordată luptă împotriva păcatelor, a ispitelor și a tot felul de ademeniri satanice, care au ca scop să ne despartă de Dumnezeu și astfel, slăbindu-ne, să ne facă robi satanei.....

... Nimenea să nu fie fără de minte și să zică: Dumnezeu poate totul, deci îmi va da El tot ce-mi trebuie. Nu, căci ajutorul lui Dumnezeu începe numai unde încetează puterile omului; numai atunci deci, cînd Dumnezeu va vedea că noi am făcut tot ce e în puterea noastră, numai atunci El ne va veni în ajutor. El va încorona lupta și munca noastră cu izbînda întregă, chiar dacă puterile noastre n'ar fi îndestulătoare pentru aceasta.

Cînd școlarul nu va lăsa nicio temă nefăcută și nicio lecție neînvățată, cînd plugarul nu va lăsa nicio palmă de pămînt nearată, cînd gospodina nu va lăsa nicio rufă nespălată și niciun colț al gospodăriei sale neîngrijit, cînd funcționarul nu va lăsa niciun minut condeiul din mână, cînd lucrătorul de fabrică sau de atelier nu va lăsa nicio clipă sculele din mâinile sale, cînd profesorul nu va precupeți timpul său pentru luminarea fragedelor minți ce așteaptă să fie luminate de el, cînd slujitorul altarelor nu va părăsi nicio vreme îndatorirea sa de a sfinți și a conduce sufletele pe calea mîntuirii, cînd

ostașul nu va lăsa un moment arma, când etc. etc. fiecare își va face cea mai mare mulțumire a sa, în a face locul în care se află el așezat de Dumnezeu, plin de roadele muncii sale, atunci vine și ajutorul lui Dumnezeu, pentru a umplea cele de lipsă și a înlăcrima pe cele neputincioase ale fiecăruia, dându-ne tuturor bucuria egală cu fericirea, a isbândeii (I Petru 3, 12)....

... *Ce înseamnă ordinea?* Ordinea înseamnă ca fiecare trăitor pe pământ să-și îplinească datoria la locul în care se află el. *Ordine înseamnă, în corpul omenesc, ca fiecare mădular să-și facă lucrarea sa și numai pe a sa.* Să lămurim: ordine înseamnă ca piciorul, ca mâna, ca ochiul, ca urechea, ca gura, ca inima, ca plămânul și toate celelalte mădulare ale trupului să-și îplinească lucrarea pe care le-a rânduit-o Dumnezeu, sub conducerea capului, care *singur* are dreptul să comande tuturor. Numai ascultând toate mădularele de ordinele date de cap, numai așa toate laolaltă și fiecare aparte, se bucură de viață cu priință și de cinstea cuvenită. Când în trup nu mai comandă capul, ci vreun alt mădular, atunci intră desordinea, boala; omul are fierbințeli-febră și viața sa este în pericol.

Popoarele alcătuiesc și ele, fiecare aparte, un trup cu multe și felurite mădulare, care toate se mișcă și lucrează cu folos și cu spor, numai atâta vreme cât ascultă de capul lor.

Capul poporului nostru românesc, al Țării noastre scumpe, este MAJESTATEA SA REGELE MIHAI I. Numai ascultând cu toții de Majestatea Sa, numai supunându-ne ordinelor Sale, vom putea să ne bucurăm de viața și de lucrurile mâinilor noastre. El *singur* are în augustele Sale mâini cumpăna, puterea și dreptul a rândui fiecărui mădular, lucrarea potrivită puterilor și destinațiunii sale. Când piciorul vrea să fie ochi, când mâna vrea să fie limbă, când inima vrea să fie plămân, când osul vrea să fie piele, etc. nu mai este ordine și atunci tot trupul se năruiește. *Fără cap, nu-i cu putință viața,* nu mai este ordinea, care este sufletul tuturor lucrurilor. De aceea în fiecare zi, în fiecare ceas al zilelor noastre să ne supunem Regelui nostru, tânăr și iubitor de Țară (I Petru 2, 13, 14 și 17).

Despre ce să predicăm?

Duminecă în 14 Ianuarie 1945 să vorbim despre:
ORIGINEA RELIGIEI.

Religia este cea dintâi putere mare a istoriei și zestrea cea mai scumpă a sufletului omenesc. Ea are — pe lângă trăirea internă — o viață, o înfățișare și o bogată dezvoltare istorică, precum și o anumită formă de organizare socială. Dar în privința aceasta, iarăși se ivesc greutăți mari, deoarece în câmpul istoriei și în sânul societății avem mai multe religii.

De aceea se pune întrebarea: Care este religia cea mai veche, prima religie a omenirii?

Până acum am cercetat religia ca fenomen psihic (religia lăuntrică, subiectivă, religiositatea). Acum o studiem ca fenomen istoric, social (religia obiectivă), pentru a stabili: care este *originea* ei. Valoarea unor bunuri se hotărăște mai bine atunci când arătăm cum le-am câștigat și cum le-am păstrat. Așa e și religia: îi înțelegem mai bine rostul și scopul, dacă putem afla: cum a apărut în lume și care a fost prima ei formă.

Trebue să recunoaștem dela început că nu avem nicio dovadă, în scris sau prin martori, ca să putem spune limpede: cum și când a început religia între oameni. Nu avem niciun martor și niciun document care să ne arate precis originea religiei. Întâlnim religia totdeauna și la toate popoarele, dar nu aflăm nici locul unde, nici timpul când a apărut în istoria omenirii. Aceasta e o dovadă sigură și neclintită că religia s'a născut deodată cu omul.

Învățații, cercetând istoria religiilor, au despre originea religiei *păreri* foarte împărțite, unele care se bat cap în cap. Ca punct de plecare, ei iau *popoarele sălbatice și credințele lor*, despre care spun că s'ar asemăna cu ale primitivilor. Între popoarele sălbatice de astăzi, spun unii învățați, sunt unele care nu au religie și nu știu nimic despre Dumnezeu. Aceste popoare închipue omenirea cea dintâi, care n'avea nici religie, nici Dumnezeu. Prin urmare, la începutul omenirii a existat o epocă ateistă, fără de religie și fără de credința în Dumnezeu.

Alți învățați, cari au cercetat mai temeinic viața și credințele sălbatice, spun pe dreptate că părerea despre asemănarea sălbaticeilor cu primitivii, precum și părerea că există popoare ateiste și deci o epocă primară de ateism în preistoria omenirii, sunt în întregime false. Sălbaticii de astăzi nu sunt primitivii de altădată, ci sunt popoare față de noi necivilizate sau cu *altă* civilizație, popoare întârziate, deviate sau degenerate. Aceste popoare au o minte mai puțin dezvoltată sau uneori tâmpită, dar au aceeași structură sufletească, aceeași logică, aceeași judecată, după aceleași legi ale cugetării, uneori foarte istețată... ca și popoarele civilizate. Primitivii se deosebesc de noi numai gradual nu esențial. Trăesc o viață mai simplă și mai aproape de natură, dar prin aceasta nu sunt nici ateii, nici esențialmente deosebiți de popoarele civilizate. Apoi despre popoare fără de religie și despre o epocă ateistă nu există nicio urmă, nicio dovadă. Este fapt constatat că există ateii răzleți și mici însoțiri de ateii, dar epoce de ateism general nu există în istoria lumii. Sunt sălbatice, despre care se credea că nu au religie, care însă cercetați mai de aproape s'au dovedit nu numai că nu sunt ateii, dar că dimpotrivă au o credință foarte simplă, curată și vie, în Dumnezeu, în suflet și nemurire (cum sunt

pigmeii), deci religie. Ori, dacă religia există pretutindeni, înseamnă că e moștenită din tată în fiu și din neam în neam, dela cei dintâi oameni.

Cu toate acestea, părerile nu s'au împăcat. O seamă de învățați susțin cu tărie că a fost un timp când omul nu avea religie și că religia a apărut în stadiul de trecere a omului dela sălbăcie la omenie, dela animalitate la umanitate. Originea ei se pierde în preistorie și este una dintre formele vieții primitive. Cu timpul, forma și cuprinsul religiei s'a tot dezvoltat, a evoluat, până la forma și cuprinsul religiilor istorice (teza teoriilor evoluționiste).

După acești învățați, cea mai veche religie a omenirii s'a născut cam în felul următor: Un oarecare primitiv sălbatic, a plecat să zicem la luptă sau la vânatoare. În cale a aflat un obiect bătător la ochi: o piatră strălucitoare, un os, o scoică, o floare, un animal sau o ghiară de animal, o pasere sau o pană de pasere, un pom etc. Dacă din întâmplare între-prinderea i-a reușit, odată, de două ori sau de mai multeori, omul face legătură cauzală între succesul lui și obiectul găsit. De aci trage concluzia că acel obiect, numit *fetiș*, are puteri mai mari decât ale lui care pot să-l ajute, se leagă de el, i se închină și iată *religia* (fetișismul), adorarea superstițioasă a unui obiect (talisman) neînsuflețit, dar îndumnezeit.

Nemulțumiți cu părerea aceasta, alți învățați sunt de părerea că izvorul religiei este *natura*. Religia a început prin adorarea și îndumnezeirea naturii (naturismul). Este știut că frumusețile, puterile, tainele, mărețiile și minunățiile naturii încântă privirea și trezesc în sufletul omului sentimente de admirație, emoții-vagi, senzații apăsătoare, chemări neînțelese spre imperiul fermecat al infinitului. Cu deosebire focul care dă flacări și arde în vălvătăi nimicitoare, lumina care împrăștiie întunerecul, piatra care dă schintei, pomul care dă fructe pentru hrană și umbră pentru odihnă, norul care dă ploaie, soarele care dă căldură și lumină, cerul înstelat, vântul, furtuna, trăznetele, animalele care aduc folos sau inspiră groază, etc. — au fost în fața omului primitiv tot atâtea forțe și spectacole pe care el le credea vii, însuflețite. Cum aceste fenomene, prin neregularitatea lor, înfricoșau, umpleau de uimire și contribuiau la fericirea sau nefericirea omului, acesta a început a intra rând pe rând în raporturi bune cu ele: a le dărui jertfe, a le adora, a le aduce cult și astfel, prin îndumnezeirea și adorarea fenomenelor naturii, s'a ajuns la religie, la cea dintâi religie a omenirii.

Alți învățați sunt de părerea că originea religiei este în *magie* (magismul), care ar fi prima formă de evoluție a cugetării umane. La început, spun aceștia, omul a fost zeu, singurul stăpân al lumii. Ca să stăpânească fenomenele și forțele ascunse și potrivnice ale naturii, el s'a folosit de vrăji.* Când

* Temeiul acestor vrăji în constituie legea imitației (după care tot ce se aseamănă produce efecte asemănătoare) și legea simpatiei (după care tot ce a fost odată în contact, continuă să se influențeze și după încetarea contactului, dela distanță). De pildă, după legea imitației, se credea (și unii mai cred) că nu vâjăit ca al vântului sau al ploii, produce vânt sau ploaie. Sau, după legea simpatiei, se credea (și unii mai cred) că dacă ai o parte dintr'un obiect influențezi cu ea obiectul întreg. De exemplu: urma, părul, unghiile, o haină, etc. se influențează între ele și dela distanță, cu ajutorul vrăjitorului prin descântece, sau cu ajutorul spiritelor de care se folosește vrăjitorul (șamanul).

omul a ajuns la conștiința că regularitatea fenomenelor naturii nu depinde de ele și că ele nu pot fi stăpânite prin farmecile lui, ci natura se conduce după legi și forțe independente de om, deasupra lui, misterioase și atotputernice, atunci s'a născut religia (pe ruina, erorile și eșecurile magiei). Din zeu omul ajunge astfel supusul, închinătorul și adoratorul zeilor.

Alți învățați sunt de credința că cea dintâi religie a fost *cultul spiritelor din natura însuflețită* (animismul). Lumea întreagă e însuflețită, toate lucrurile sunt *vii, animate*, au suflet, și omul și natura.* Când omul primitiv, încheie animiștii, a intrat în legătură religioasă cu un spirit sau suflet din natură, atunci a început să se manifeste religia, cea dintâi religie.**

Care dintre aceste religii este cea dintâi, cea mai veche religie? Niciuna, răspund alți învățați, mai noi (școala sociologică franceză și în special sociologul E. Durkheim). Nici animismul; nici fetișismul, nici naturismul, nici magismul, nu reprezintă prima

* La credința aceasta a ajuns primitivul prin diferite fenomene ale vieții și ale morții, observate de el, ca: respirația, umbra, somnul, bolile nervoase, letargiile, visele, viziunile și moartea.

Respirația e legată de viață. Când omul nu mai respiră, înseamnă că a plecat ceva din el, ceva ce-l făcea viu: a plecat viața, mișcarea, *sufletul*. Multe popoare primitive identifică suflarea cu viața, cu inima. — care bate — cu sufletul, și de aci au tras concluzia că deodată cu ultima răsufiere sufletul se desparte de trup.

Umbra, spun animiștii, încă a contribuit la nașterea ideii de suflet. Umbra însoțește toate corpurile. De aceea popoarele primitive și chiar popoarele culte (iudeii, grecii și romanii) numesc sufletele morților „umbre”, iar împărăția lor „împărăția umbrelor”. De aci și expresia: „Nu mai face umbră pământului”.

Somnul, constă, după părerea primitivilor, în părăsirea trupului de către suflet. Reîntoarcerea echivalează cu trezirea.

Letargiile sunt asemănătoare cu somnul. În ele sufletul părăsește forțat corpul și ia cu sine principiul vieții.

Bolile nervoase: paralizile, epilepsiile, histeriile, nebuniile, sunt pricinuite de ieșirea sufletului și de intrarea altui suflet în trup. Sănătatea revine când sufletul se întoarce în corpul propriu.

Visurile cu morții, *vedeniile* morților, *halucinațiile* sau convorbirile cu ei au întărit în primitivi credința în existența sufletului independent de corp.

Moartea în fine a arătat și mai limpede că este ceva în om care-l însuflețește și care la un moment dat îl părăsește.

Aceste fenomene, spun animiștii, au dus nu numai la concluzia existenței spiritelor, dar și la credința că ele trăesc „libere”, încarnate și „reincarnate”. Din om sufletele trec în natură, în plante și animale. Astfel, cu vremea, toată natura a ajuns însuflețită, animată.

Dela spiritul din om, primitivul a ajuns la spiritul din natură și apoi la „Marele Spirit”, care e Creatorul lumii întregi. Aceste spirite populează lumea, se amestecă în viața omului, îi influențează destinul, și de aci nevoia de a întreține raporturi bune cu ele prin cult religios, pentru a le face favorabile când sunt bune și pentru a le înlătura când sunt rele.

** Ca religie a cultului spiritelor, animismul are mai multe numiri și forme:

Cultul strămoșilor sau *cultul morților* (manismul), care constă în adorarea sufletelor strămoșilor decedați, în apoteozarea regiilor și îndumnezeirea eroilor;

Fetișismul, despre care am amintit, cultul spiritelor întrupate în obiecte neînsuflețite;

Naturismul, cultul spiritelor care însuflețesc și îndumnezeesc fenomenele din natură, care s'au impus mai mult omului și au trezit în el mai viu sentimentul grandoarei și adorării;

Totemismul — despre care vorbim îndată — cultul sufletelor strămoșilor, încarnate în plante sau animale protectoare a unei familii, a unui trib sau popor, considerate sacre.

Toate aceste religii își discută întâietatea — bine înțeles în lumea învățaților, dela care și-au primit și numirile — și se proclamă rând pe rând prima formă de religie. Toate caută cheia înțelegerii naturale a religiei; toate au la bază animismul.

formă de religie, pentru că în genere 1. niciuna nu ne lămurește de unde avem elementul „sacru“, „supranatural“ și „divin“, — ideile de Dumnezeu, suflet și nemurire, și 2. pentru că toate explicațiile date presupun că la începutul și la temelia religiei stă iluzia, visul, vrăjitoria, înșelăciunea, eroarea, minciuna,.. Ceeace nu se poate admite.

În special este de observat că *fetișismul* n'a fost niciodată singura formă de religie a sălbaticilor, nici cea mai răspândită. Ea coexistă cu celelalte religii în care preexistă credința în spirite, în Dumnezeu, etc. fără de care nu există religie. Fetișismul este un amestec de magie și credințe diformate și superstițioase, semn al unei decăderi dela o religie anterior existentă. La concluzia aceasta ne duce și faptul că nu „fetișul“ material este adorat, ci fondul lui, spiritul divin care se crede că e ascuns în el.

Naturismul de asemenea nu explică originea religiei. Contemplarea naturii ajută la dezvoltarea sentimentului religios, dar nu la crearea lui. Îndumnezeirea naturii e cu purință numai după ce e cunoscută ideea de Dumnezeu. Altfel, îndumnezeirea naturii e o simplă filosofie profană, ca și astăzi, nu o religie. Religia a început când a început legătura omului cu Dumnezeu. Așa încât nu natura a zămislit ideea de Dumnezeu, ci omul decăzut căutând pe Dumnezeu a divizat natura; prin ideile avute despre suflet și despre divinitate. — „Omul a proiectat pe Dumnezeu în natură și nu natura pe Dumnezeu în om“ (I. Gh. Savin). Apoi natura nu prezintă numai fenomene extraordinare, care să îndemne la adorare, ci mai ales fenomene a căror regularitate: acelaș soare, aceeaș lună, aceleași anotimpuri, zile, nopți, etc. duc la monotonie. Iar fenomenele extraordinare: furtunile, revărsările de ape, etc. prin caracterul lor trecător, de asemenea nu au putut naște un fenomen permanent, cum e religia. Mulți dintre primitivi nici nu se tem de aceste fenomene și își închipue că le pot opri (ploile, vânturile și chiar soarele) prin anumite procedee superstițioase. Dacă uneori au fost adorate obiecte și ființe din natură — uneori dintre cele mai mici, ca broasca, iepurele, sopârta, papagalul etc. — aceasta s'a făcut iarăși nu pentru forma și materia lor, ci pentru spiritul, forța și frumusețea ființei *divine* ascunse în dosul lor. Ființa și forța aceasta are la primitivi diferite numiri, dar cam acelaș înțeles: mana (la melanezieni), orenda (la irochezi), manitu (algonchini), wacan (siuxi), nuissi (bantuși), brahman (induși) etc.

Magismul încă nu explică originea religiei. Magia este o formă posterioară și inferioară, pervertită și degradată a religiei. Între ea și religie sunt deosebiri fundamentale. Magia se deosebește de religie prin originea, conținutul și scopul ei, prin mijloacele de care se folosesc profesioniștii ei, prin locul în care se practică și prin felul în care se propagă. Magia

s'a născut din tendința omului de a capta, stăpâni și constrânge forțele ascunse ale lucrurilor și ființelor, în scopuri personale, egoiste. Religia dimpotrivă urmărește scopuri idealiste, contemplative, sociale și altruiste. Magia e o preocupare ilicită, particulară, secretă, neorganizată, întâmplătoare. Religia e legală, comunitară, publică, organizată, permanentă. Magia se ascunde în hrube, în noapte și umbră; religia se manifestă în temple, la lumina zilei. Magia se practică pe furiș, religia în public. Izolarea și secretul profesional caracterizează pe magician; publicitatea și comuniunea pe preot. Magicianul are clientelă, religia, credincioși și biserică. Scopurile magicianului sunt practice, materiale, ca ale unui profesionist. Ale preotului sunt spiritualiste, desinteresate. Religia trăește din sacrificiu, magia din maleficiu (Hubert și Mauss); e utilitaristă și egoistă, pe când religia e desinteresată și altruistă. Magia primește, religia dă. Religia e teocentrism, magia egocentrism. Religia e mântuire în transcendență, magia e suficiență de sine (Nae Ionescu: *Metalizica*, p. 154). Religia s'a născut din cerințe universale, are un cult, și comunități organizate, magia s'a născut din trebuințe locale și personale fără cult și fără organizație. Magia abia se observă, până când religia e pretutindeni evidentă. Religia a combătut totdeauna magia, ca pe o practică demoniacă, în care nu e nimic sacru și nimic divin, în care sunt cu totul absente ideile esențiale ale religiei: sufletul liber și Dumnezeu.

Animismul explică tot așa de puțin originea religiei, ca și magismul și naturismul. Cultul morților și practicile religioase: îngroparea cadavrelor, îngrijirea mormintelor, obiceiurile rituale etc. evidențiază ideile fundamentale ale religiei: Dumnezeu, sufletul și nemurirea. Cum ideile acestea se întâlnesc totdeauna și pretutindeni, înseamnă că religia e un fenomen primar și universal. Respirația, umbra, somnul, visele, vedeniile, histeria, somnambulismul, nu ne pot lămuri deajuns cum au ajuns primitivii la credința în existența sufletului și de aci la credința în existența lui Dumnezeu, „Marele Spirit“ al Universului. De unde ideea și cum a trecut ea dela om la natură și dela natură la Dumnezeu?... Doar e știut că nici copiii, oricât sunt de naivi, nu cred în realitatea viselor. De altă parte, despre animale încă se spune că visează și totuși nu au religie. Pe lângă acestea, primitivii de astăzi nici nu dau o însemnătate deosebită viselor. Omul numai după ce a avut odată ideea de suflet poate face analogii între ea și respirație, umbră, vedenii etc. Când ne trezim din vis și putem verifica faptele, mai întâi ne frecăm la ochi și înlăturăm iluziile, visele, vedeniile și toate jocurile fanteziei. Dacă ajungem în vis la anumite reprezentări, ele sunt în legătură cu imaginile concrete și cu ideile cunoscute. În cazul că am da viselor, vedeniilor și halucinațiilor aceeaș însemnătate ca și vieții

de veghe, viața ar fi o fantasmagorie și am trăi în plin haos. Peste tot, n'o fi somnul, cu toate stările lui, așa de însemnat, încât să creeze religia și să reglementeze viața spirituală și conduita omului... Ca să admitem teoria animistă despre originea religiei, ar trebui să presupunem că primitivii erau niște „filosofi sălbateci“, destul de evoluți, ca să poată ajunge la concluziile pe care li le atribuie animiștii. De altfel animismul nici nu e religie. Putem spune numai despre cultul strămoșilor că e un punct de credință în cadrul religiei, care există și la primitivi și la civilizați (chinezi, egipteni, iudei, greci și romani), cult născut din cultul divinității. El nu există nicăiri singur, ci numai în legătură cu alte credințe religioase. Unele popoare primitive nici nu-l au. Prin urmare, dacă sunt primitivi care n'au cultul strămoșilor și dacă acest cult nu există decât pe lângă alte religii, ca o consecință a lor, urmează că el e o formă de religie posterioară și degenerată, născută din alte necesități, poate mai mult sociale, decât religioase.

Din astfel de considerații, nici felicitismul (îndumnezeirea și adorarea obiectelor neînsuflețite), nici naturismul (îndumnezeirea și adorarea naturii), nici magismul (stăpânirea naturii prin farmece) și nici animismul (cultul spiritelor din natura însuflețită) nu au putut reprezenta prima formă de religie a omenirii. Toate acestea presupun că la originea și la temelia religiei stă eroarea, înșelăciunea, iluzia și minciuna, ceea ce, precum am spus, nu putem admite, fără să discredităm definitiv religia. Morala, arta, știința, cugetarea filosofică, multă vreme au fost cuprinse în religie, confundate cu ea, și astăzi — în bună parte — poartă pecetea religiei. De aceea nu se poate admite și atribui omenirii o așa mare, o așa grosolană și îndelungată rătăcire.* Minciuna și eroarea nu pot avea atâta vitalitate cum are, și astăzi, religia. Religia răspunde unor trebuințe adânci și îndeplinește importante funcțiuni umane utile înșilor și societății. În consecință ea trebuie să conțină necondiționat și un sâmbure de adevăr, pe lângă toate formele ei, care pot fi uneori ciudate și chiar barbare.

Învățații, care vorbesc astfel despre religie, ne îndrumă să căutăm originea religiei în *societate* (teza școlii sociologice franceze). Ei spun că religia s'a născut atunci când a apărut „sacru“, elementul specific al religiei. Ivirea acestui calificativ nu se explică nici prin cultul naturii, nici prin cultul strămoșilor, nici prin magie. El își are începutul în societatea cea mai simplă și cea mai primitivă, care e clanul. Clanul, grupa, societatea impune membrilor săi obligații și interdicții alimentare, matrimoniale și în special rituale religioase. Clanul prescrie regulile

* „Este inadmisibil ca sisteme de idei ca religiile, care au ținut în istorie un loc așa de considerabil, unde popoarele au venit, în toate timpurile, să-și scoată energia care le era necesară ca să trăiască, să nu fie decât țesături de iluzii“ (Durkheim).

obligatorii și interdicțiile. Ceea ce e permis e profan; ceea ce e interzis e *sacru*. În deosebi sunt sacre anumite plante, animale sau fenomene ale naturii, numite „totemi“, care ocrotesc viața clanului. Totemul este o emblemă, un semn, un blazon, un simbol al colectivității, ales dintre animale, păsări, plante, oameni, reptile, pești, elementele naturii, etc. gravat sau sculptat pe obiecte, tatuat sau desenat pe corp. Zugrăvit pe anumite obiecte-embleme, el le atribuie o putere sacră. Din puterea totemului se împărtășesc toți membrii clanului. Când totemul clanului e supus celui al tribului, acesta devine un zeu, o divinitate. Astfel, Dumnezeu este „idealizarea omenirii“, „societatea gândită simbolic“, ipostasiată, transfigurată, iar forțele, la care se închină omul, sunt în realitate forțe sociale, idealuri elaborate de societate, care formează o parte din ființa noastră. Biserica este societatea, comunitatea morală a celor ce aderă la credințele și practicile sacre, impuse de ea și nimic mai mult.

Înrudit cu *totemismul* e *tabuismul*, în care totemul e înlocuit cu „tabu“, ceva *oprit* ca *sfânt*. Tabuismul consideră anumite ființe, persoane sau lucruri *inviolabile*, cum sunt: regele, șeful tribului, unele animale, locuri, cuvinte, idoli, plante, cimitire, oameni, casele morților, etc. Religia după tabuiști și-ar avea originea în inviolabilitatea cu care sunt înzestrate aceste ființe sau lucruri.

Este ușor de înțeles că nici teza aceasta nu lămurește originea religiei. Întâi de toate, totemismul nu e religie, ci o formă de organizație socială, foarte variată, asupra căreia până acum s'au făcut peste 40 de teorii. Totemismul nu este nici prima nici singura organizație socială a primitivilor. Totemismul (ca teză sociologică) înlătură credința în existența personală alui Dumnezeu, fără de care nu există religie, și confundă „biserica“ cu „societatea“. Adică tocmai *sâmburele de adevăr*, despre care își închipue sociologii că există în fiecare religie, care e *Dumnezeu*, îl neagă cu desăvârșire. Din astfel de pricini, o seamă de învățați arată, cu dovezi neclintite, că nici societatea, nici totemismul, nu reprezintă esența religiei originare a omenirii.

Atunci, care este adevărul? Unde este cheia înțelegerii? Cine poate să ne spună între atâtea *părer*: care este originea religiei și care a fost cea dintâi religie?

Învățații creștini ne încredințează că religia cea dintâi este închinarea la un Dumnezeu (monoteismul). Religia aceasta a descoperit-o însuș Dumnezeu omului prin iubire, în tiparul sufletului său, așa după cum părinții își descopăr copiilor iubirea lor, dela naștere și până la moarte. Religia aceasta — monoteistă — s'a păstrat în vechime la un singur popor, la Israeliteni — prin profeți, — până când la celelalte popoare ea a decăzut și degenerat în măsura în care au degenerat

și diferitele popoare de pe fața pământului. Deci nu a existat mai întâi o epocă de ateism, după care a urmat idolatria (fetișism, animism, magism, totemism, naturism, tabuism), politeismul și apoi monoteismul, ci mai întâi a existat credința într'un singur Dumnezeu, descoperită de El omului. Credința aceasta există paralel cu celelalte credințe idolatre și politeiste, și se află urme de ea în toate religiile. Oricât de numeroși ar fi idollii sau zeii la care s'au închinat popoarele vechi, deasupra tuturor este recunoscut și adorat un *zeu suprem, un Tată, o Ființă* din care s'au născut toate cele văzute și nevăzute. Apoi, pe lângă credința într'un Dumnezeu, în toate religiile se află „inițial și esențial”, ideile despre: creațiune, spirit, bine și rău, sfânt și profan, păcat și penitență, teamă sfântă, minciună și adevăr, rugăciune, mântuire, nemurire, viața viitoare, atracție, iubire și adorație, exprimate prin cult (cultul divinității, cultul morților, simboluri, ceremonii, sacrificii, rituri și sărbători), în toate religiile și în toate sufletele. Ceeace înseamnă că toate religiile au un *fond comun* și că între ele este o deosebire numai „de *grad* și nu de *esență*; de *grație* și nu de *evoluție*. *Absolutul* religiei e un dar al grației; după cum *esențialul* ei este un dar al revelației“ (I. G. Savin).

Și istoric și psihologic, originea religiei se află în revelația, iubirea și adorarea lui Dumnezeu, spre care omul a fost totdeauna și tainic atras, ca spre Ființa și Forța cea mai binefăcătoare. Atracția spre Dumnezeu și căutarea feței Lui a avut în curgerea veacurilor *forme* diferite, în raport cu starea morală, intelectuală, fizică, geografică, istorică, socială, culturală și materială a popoarelor. De aci religii diferite, istorice și preistorice, însă toate cu un mănunchiu de credințe de proveniență divină, care se află la temelia și în *fondul* tuturor religiilor*.

La începutul și la temelia religiei este atracția, suspinul, dorul sufletului după Dumnezeu, răspunsul omului la chemarea tainică și mistuitoare a iubirii lui Dumnezeu. Acest dor este mult mai adânc și mai puternic decât dragostea de casa părintească. Împlinirea lui constituie *religia, comuniunea de iubire sfântă cu Dumnezeu*.

* * *

Duminecă în 21 Ianuarie 1945 să vorbim despre:
ALTE PĂRERI DESPRE ORIGINEA RELIGIEI.

Asupra originii religiei s'au format în cursul vremii o mulțime de păreri, unele mai ciudate și mai greșite decât celelalte. Pe multe dintre ele le cunoaștem numai din cărți, iar pe altele le auzim trecând din gură în gură, uneori numai în glumă, alteori cu toată serioșitatea. Le înșirăm pe rând pentru a le descoperi și pentru a le denunța ca pe tot

* M. Muller trebuie să recunoască și să mărturisească, după studii îndelungate și serioase, că „cu cât înaintăm mai departe în trecut și cercetăm cu mai multă pătrundere începuturile religiei, cu atât dăm de concepții mai curate despre divinitate”.

atâtea erori care n'au ce căuta „în sanctuarul adevărului”.

Încă din vechime și-a făcut loc părerea că religia s'a născut din *frica de necunoscut*. Expresia că teama naște zeii (timor fecit deos) este cunoscută încă din vremea grecilor și a romanilor. Spun cei ce susțin părerea aceasta, că în fața întâmplărilor necunoscute și a fenomenelor extraordinare ale naturii, cum sunt: fulgerile, trăznetele, furtunile, inundațiile, omul s'a simțit întotdeauna mic și neputincios. Cum „frica” și „temerea” se află în toate religiile, este înțeles că religia cea dintâi a izvorât din frica și din neputința ce o arată omul în fața puterilor naturii.

Părerea aceasta e greșită, pentru că 1. natura nu intimidează, 2. cei dintâi zeii nu au fost ai fricei 3. frica nu are o influență durabilă, și 4. odată cauzele — întâmplătoare și trecătoare — ale fricei descoperite, religia ar fi trebuit să dispară. Dacă frica ar sta la începutul religiei, ea ar trebui să țină cât ține primejdia și mai ales până când se cunosc cauzele primejdiei. Cum religia supraviețuiește primejdiilor, se vede bine că originea ei este greșit pusă în legătură cu ele. Apoi frica și ignoranța nu pot explica iubirea și adorarea lui Dumnezeu. Frica poate împiedeca sau promova, dar nu creia religioșitatea. Frica și ignoranța se află la începutul magiei, nu a religiei. Există și în religie o temere de Dumnezeu, care e începutul înțelepciunii, dar temerea aceasta nu are la temelie groaza, frica, ci iubirea lui Dumnezeu. Faptul că după cunpașterea cauzelor, care au produs fenomenele extraordinare, religia nu a dispărut ci mai mult s'a spiritualizat, dovedește mai bine că religia are altă origine decât frica de necunoscut.

Un învățat german (Feuerbach) spunea că religia s'a născut din *egoism*, prin idealizarea eului și a intereselor personale. Omul și-a creat zeii pornind dela sine, așa încât religia nu e altceva decât un raport al omului către sine însuși. Fiind un produs al egoismului și al fanteziei, religia este o iluzie, o boală a genului omenesc.

Cât de greșită e părerea aceasta se vede îndată ce o așezăm față în față cu principiile fundamentale ale religiei, dintre care în primul rând se află altruismul. Toate religiile și mai ales creștinismul, se caracterizează prin lepădarea de sine, prin înfrânarea pasiunilor egoiste și prin jerifierea intereselor personale; cu un cuvânt prin renunțare. Nicio religie nu predică dragostea de bunurile trecătoare pământești și în schimb toate mărturisesc credința în iad, tartar sau șeol, unde se pedepsesc egoiștii.

Unii spun că religia e produsul năzuinței teoretice de-a afla omul *cauza ultimă* a lumii și un *sprîjin practic* în viață. Cum caută copilul, prin întrebări, să primească răspunsuri asupra lucrurilor, așa caută omul vârstnic să afle înțelesul și rostul lumii.

Efectul își caută cauza. Ajuns la o cauză și putere mai presus de lume, omul caută să întrețină legături cu ea în diferite forme. Religia, în felul acesta, e metafizica omenirii, din vremea copilăriei. Dar mai mult decât atât, religia este un razim moral în viața omului cu deosebire în lupta ce o poartă el cu natura și cu moartea. În lupta aceasta omul, ca să-și împlinească dorințele evdemoniste, a căutat să-și asigure concursul puterilor mai înalte ale cerului și, astfel, s'a născut religia, din năzuințe practice.

În parte aceste păreri sunt adevărate, dar insuficiente să explice originea religiei. Una e religia și alta e filosofia. Una are membri devotați, martiri și poporul credincioșilor și a închinătorilor; cealaltă are câțiva ucenici izolați și de popor și ei unii de alții. Iar în privința luptei cu natura și cu moartea, e bine să reținem că din partea naturii nu avem numai trăsnete și fulgere rele, ci și lumină, căldură, hrană și alte binefaceri. Dacă primitivul a căutat contactul cu ființele cerești, el trebuie să știa de ele. De altă parte, prin progresul culturii, prin descoperirea legilor și prin stăpânirea forțelor naturii, omul și-a atras puterile ei în folosul lui; le-a subjugat, le stăpânește, și totuși religia există. Ceea ce evidențiază că religia nu este un ajutor împotriva naturii, ci mai ales o forță care are de scop spiritualizarea și desăvârșirea naturii, pentru a învinge moartea.

În fine, cele mai populare, mai răspândite și mai puțin întemeiate păreri despre originea religiei sunt următoarele două: una după care religia ar fi invenția bărbaților de stat și alta după care religia ar fi invenția preoților (tezele așa numite istorico-pragmatice despre originea religiei).

Părerea că religia este *invenția bărbaților de stat*, e foarte veche. Încă unii dintre filosofilii greci sofisti (care reprezentau un curent decadent și neserios în filosofie), spuneau că zeii sunt plăsmuiri omenesti, născociri ale unor bărbați de stat mai isteți, în scopuri politice. Ca să dea mai multă putere legilor, politicienii au inventat zeii și au pus legile sub autoritatea lor, ca și când ele nu ar exprima voința oamenilor, ci voința lui Dumnezeu. În privința aceasta, un scriitor, care și-a dat seama de binefacerea influenței pe care o are religia în stat (Voltaire), a spus că „religia, dacă n'ar exista, ar trebui inventată”. Sub altă formă, se mai spune că Olimpul nu e altceva decât împărăția regilor și a eroilor îndumnezeiți. Deci religia s'a născut numai din calcule politice și nimic mai mult.

Este adevărat că vechii și marii legislatori: Moise, Hamurabi, Confucius, Licurg, Solon, Numa Pompiliu, au folosit autoritatea religiei în folosul legilor. Dar aceasta nu înseamnă că religia a fost inventată de ei, sau de alții ca ei, ci tocmai invers: că *religia există*. Divinitatea era deja adorată. Politicienii n'au avut decât să constate binefacerea re-

ligiei pentru stat și pentru legi. Ei erau convinși că legile au tărie numai sub scutul religiei; cunoșteau din experiență rolul și autoritatea religiei în viața omenirii. De aceea o utilizează, dar nu o inventează, pentru că ea exista. Despre o epocă în care s'au inventat zeii, istoria nu are cunoștință. De altă parte este știut că acești legiuitori nu au fost creatori ci reformatori, sau mai bine zis codificatori ai legilor. Ei nu au inventat legile, ci le-au codificat. Ele existau, ca și religia, și ei numai le-au adaptat, simplificat sau reîmprospătat în conștiința contemporanilor, după trebuințele vremii, a statelor și a oamenilor. Deci și aci: religia a înlesnit opera legislatorilor și nu invers.

Părerea că religia este *invenția preoților* e cea mai populară dintre toate părerile despre originea religiei. Aceasta a prins mai mult. Și în glumă și serios, se spun și se aud de nenumărate ori cuvintele: „Acestea sunt treburi popești”, „Acestea vin numai dela popi”, „Numai popii le-au inventat”, „Popii spun”, și altele. Cu alte cuvinte, religia s'a născut din interese egoiste, dintr'o amăgire, dintr'o înșelăciune. Ca să aibe vază în societate și câștiguri materiale, în-suflețiți de un duh rău, preoții au descoperit o lume nevăzută de ființe atotputernice, care nu pot fi îmbălnzite decât prin jertfe și slujbe bine plătite. Cum și astăzi sunt unii preoți lacomi, care trag foloase din serviciile care le fac, ei au inventat și credința în Dumnezeu, religia, din interese materiale.

Părerea aceasta, susținută de oameni cu mintea întunecată de patimi dușmănoase față de preoți și față de religie, este pe cât de jignitoare și scandaloasă, tot pe atât de neîntemeiată și fundamental greșită. Mai întâi de toate: De unde au luat noțiunea sau numirea de zei ceice n'au avut zei, noțiunea de religie ceice n'au avut religie și noțiunea de preoți ceice n'au avut preoți? De unde ideea, credința și numirea de natural și supranatural, de uman și divin? Dacă preoții au inventat religia, pe ei cine și cum i-a inventat? Este neînțeles: cum au ajuns preoții din slujitori inventatorii religiei? Logic și natural a trebuit să existe mai întâi religia, care consacra preoții, apoi preoții, slujitorii ei. Ea exista și ei puteau exista numai inventați de religie. Cum omenirea a precedat și a creat istoria, viața biologia, numerile matematica, sunetele muzica și pomii grădina, tot așa religia a precedat și creat preoția. Cu alte cuvinte, preoții au inventat tot așa de puțin religia, „cum creiază istoria omenirea, biologia viața, matematica numerile, muzica sunetele, sau cum creiază grădinarul zarzavaturile, pomii sau florile din grădină” (I. Mihălcescu). Istoria ne arată cu documente sigure că religia la început nici n'a avut preoți. Toate slujbele și jertfele religioase le aduceau atunci capii de familie. Capul de familie era preotul. Mărturia aceasta o avem chiar și la poporul iudeu, a

căruia preoție se știe sigur că a fost instituită numai pe vremea lui Moise. Mai înainte, pe vremea patriarhilor, fiecare cap de familie îndeplinea și slujba de preot. Astfel de mărturii, adică popoare cu religie și fără o tagmă de preoți, aflăm și astăzi printre popoarele necivilizate. Este dar vădit că religia a inventat și instituit preoția și nu invers. Că la unele popoare vechi și chiar actuale, conducătorii de state, șefii de triburi, regii și chiar împărații sunt și preoți, sau dețin și îndeplinesc oficii sacerdotale (cum au fost la egipteni, fenicieni, asiro-babiloneni și chiar la romani: pontifex maximus) și că la toate popoarele preoții au jucat un eminent rol cultural, și religios și social, este foarte adevărat, dar aceasta e cu totul altceva, adică tot o dovadă despre însemnătatea pe care a avut-o și o are religia în viața publică. La fel: zeificările și apoteozările, sunt tot atâtea dovezi că ideile de sacru și divin erau considerate cele mai înalte, că erau anticipat cunoscute și că părtașia cu ele este cel mai mare privilegiu și cea mai mare onoare care se poate acorda oamenilor. Că se fac abuzuri și se satisfac uneori prin religie interese personale, cine contestă?... Dar de aci până la concluzia că religia este născocită de preoți, ca să înșele oamenii, e o distanță prea mare. Este cu neputință a crede că omenirea întreagă s'a lăsat amăgită, atâta amar de vreme, de către câțiva „înșelători, care i-au vândut o marfă închipuită“ (prof. N. Bălan).

Din părerea că religia este inventată de preoți, s'a mai născut o părere, tot așa de fantezistă și triunvială, după care religia nu este altceva decât un *contract între domnitori și preoți*, sau între preoți și popor, ca să-și păstreze unii și alții interesele și privilegiile egoiste. Fiecare parte contractantă a căutat să se asigure față de cealaltă parte și, ca să-și garanteze drepturile și obligațiile, s'au invocat ființe mai înalte, martori din lumea închipuită a zeilor.

Este învederat că un astfel de contract nu există și o religie întemeiată pe astfel de baze ar fi tot așa de slabă și trecătoare ca și contractele. Religia are contract numai cu sufletul omului și cu Dumnezeu, și din pricina aceasta a fost de atâtea ori în luptă cu domnitorii cei răi și cu poporul, când s'a năvălit cu răul. Alt contract religia nu cunoaște. Prin urmare și părerea aceasta, ca și celelalte păreri despre originea religiei, este luată din vânt și din închipuire, numai din realitate nu.

Este de mirare că totuși după astfel de teorii, omenirea mai consimte să aibe o religie și o mai tolerează, dacă se pretează la atâtea înșelăciuni!... Dacă totuși religia există și nu poate să fie smulșă din inima omului, e limpede ca ziua că ea este cu totul *altceva* decât ceea ce o învinuesc unii oameni că ar fi.

Religia este elan, avânt, dor ceresc și drum

spre obârșie. Religia este operă de purificare, mântuire și desăvârșire. Religia este potirul sufletului înălțat, ca o floare deschisă, pentru a primi darul binecuvântării de sus; e inima aprinsă și atrasă de dragostea lui Dumnezeu. Aceasta e religia, în esența ei adevărată și așa se înțelege de ce, oricât încercăm să o murdărim, să o lovim, sau să o tăgăduim, ea nu moare, nici atunci când inima noastră încețoșă de-a mai bate. Religia ne aduce în suflet pacea, tăria, mângăerea, bucuria, liniștea și fericirea cerului divin; *religia ne leagă*, prin fire nevăzute dar adânc simțite, *cu Dumnezeu — Deo ligati sumus — și de aceea suntem legați și de ea, pentru totdeauna și din toată inima.*

Informațiuni

■ DOXOLOGIA de Anul Nou, în Catedrala din Arad, a fost oficiată de P. S. S. Părintele Episcop Andrei, asistat de 12 preoți și 2 diaconi, în prezența marelui număr de credincioși, în frunte cu reprezentanții autorităților civile și militare. A predicat P. C. Prot. F. Codreanu.

Sfințirea apei la Bobotează s'a făcut, după obicei, în fața Catedralei, tot de P. Sfinția Sa, în acelaș sobor de preoți și diaconi.

Răspunsurile liturgice au fost date și la Anul Nou și la Bobotează de corul „Armonia“.

Cu prilejul Anului Nou, P. S. S. Părintele Episcop a acordat rangul de protopop onorar preoților: Aurel Părvu și Emil Căpitan consilieri eparhiali, Viorel Mișuțiu dela Catedrală și prof. Il. Felea, iar părintelui Demian Tudor brâu roșu.

■ P. S. S. EPISCOPUL NICOLAE al Oradei în 24-25 Decembrie și-a vizitat credincioșii din centrul eparhial, de unde a fost expulzat. Însoțit de I. P. Cuv. Arhim. Ioan Dinu, a servit sf. Liturghie în Catedrală și a predicat, a cercetat răniții din spitalul militar român, a asistat la sărbarea datinelor de Crăciun în Teatrul orașului, a primit la reședința episcopescă pe intelectualii români din Oradea, a vizitat episcopia unită, comandamentul sovietic și român. Pentru serviciile aduse credinței și pentru dragostea arătată față de biserică, P. Sfinția Sa a donat corului bisericii — condus de teologul Albușiu — suma de 50.000 lei și părintelui Andrei Lupșa, neostenitului apostol, hirotesia întru protopop onorar.

Vizita P. S. S. Episcopului Nicolae la Oradea a plăcut și a impresionat adânc. A doua zi de Crăciun P. Sfinția Sa a oficiat Sf. Liturghie în Beiuș.

P. S. S. Episcopul Vasile al Maramureșului, după 4 ani de refugiu, de Crăciun s'a întors împreună cu consilierii eparhiali la Sighet, unde poporul, ca și în Moldova, își așteaptă preoții cu brațele deschise.

■ **SINODUL PERMANENT**, ținut sub președinția I. P. S. S. Patriarhului Nicodim, a hotărât ca P. S. Antim Nica al Ismailului să îndeplinească misiunea de Episcop ajutor al Eparhiei Dunării de jos.

Păr. Arhim. Vasile Vasilache, starețul sf. Mănăstiri Amtim din București, a fost numit exarh al mănăstirilor din Mitropolia Ungro-Vlahiei și P. S. Arhiereu Galaction Cordun stareț al Mănăstirii Neamțu.

Sf. Sinod a fost convocat pe sfârșitul lunii ianuarie.

■ **UNIVERSITATEA DE VEST** este un „dar de Crăciun părților bănățene și arădane“. Înființarea ei în principiu a fost aprobată de Consiliul de Miniștri, urmând ca Ministerul Culturii să procedeze la organizarea ei. Va avea Facultățile dela Cernăuți reconstituite: Teologie, Drept, Științe, Litere și Filosofie, la care se va adăuga Facultatea de Medicină și Farmacie susținută de județele Bănatului și Arad. În comitetul de inițiativă din partea Aradului fac parte: P. S. S. Părintele Episcop Andrei, și d-nii: Col. Ilie Bălan prefectul județului, Dr. Oct. Lupaș primarul Municipiului, Dr. Iustin Marșieu, Dr. Mihai Mărcuș, Traian Iovănaș, Dr. Ion Iovin, Dr. Cornel Radu, Dr. Pavel Siiartău și marii industriași L. Andrényi și Neumann.

Decretul-lege de înființare a fost publicat în Monitorul Oficial. Prin acest Decret, Academia Teologică din Oradea, refugiată la Timișoara, a fost ridicată la rangul de Facultate de Teologie.

■ **UN NOU IMPRUMUT INTERN** s'a deschis cu data de 8 Ianuarie 1945. Are de scop refacerea țării. Subscriitorii primesc o cotă în monede de aur: la 50.000 lei subscriși 15.000 lei aur, o valoare egală cu un napoleon. Emisiunea acestei monede are caracter iubilare, de aceea e intitulată „Eliberarea Ardealului“. Monedele vor avea pe o parte efigiile în profil alui Mihai Viteazul, Ferdinand I și M. S. Mihai I, iar pe cealaltă parte un scut cu cele 11 județe ale Ardealului desrobite.

Școala de Duminecă

2. Program pentru Dumineca 21 Ianuarie 1945.

1. *Rugăciune*: Hristoase, lumina cea adevărată... (Ceaslov pg. 19).

2. *Cântare comună*: Cu noi este Dumnezeu... (70. Cânt. rel. pg. 136).

3-4. *Cetirea Evangheliei* (Luca 17, 12-19) și *Apostolului zilei* (Colos. 3, 4-11) cu tâlcuire

5. *Cântare comună*: Arătatu-s'a darul...

6. *Cetire din V. T.*: David căutând scăpare. (Cartea I Regi c. 21).

7. *Povește morale*: Folosul înțelepciunii... (Eclesiastul c. 7).

8. *Intercalări*: (Poezii rel. etc.).

9. *Cântare comună*: Nădejdea mea este Tatăl... (70. Cânt. rel. pg. 135).

10. *Rugăciune*: Rugăciunea 2. dela Vecernie.

*

(A se vedea „Instrucțiunile“ din Nr. 1/1943). A.

Nr. 441/1944.

Comunicate

Onor. Minister al Cultelor cu adresa Nr. 40920/1944 face cunoscut P. C. Preoți apariția lucrării valoroase: „Istoria Transilvaniei“ de Dr. Ștefan Pascu — Sibiu. Costul de 600 lei.

Se recomandă pentru augmentarea bibliotecilor parohiale.

Arad, la 29 Decembrie 1944.

† **ANDREI**

Episcop

Ic. Stavr: Caius Turicu

cons. ref. eparhial

Nr. 4364/1944.

On. Minister al Cultelor, cu decizia Nr. 38311 din 29 Noembrie 1944 a recunoscut, cu începere dela 1 Aprilie 1944, câte o nouă gradație, următorilor preoți:

Gradația I-a:

1. Nistor Sandru, Bodești—Arad
2. Cornel Vadăsan, Col. A. Iancu—Arad
3. Petru Boldor, Conop—Arad
4. Mircea Albu, Dud—Arad
5. Andrei Chirilă, Glogovăț—Arad
6. Lazar Don, Hodș—Arad
7. Sever Codreanu, Iermata Neagră—Arad
8. Ieronim Marcovici, Olari—Arad
9. Teodor Siclovian, Rovine—Arad
10. Teodor Bodârlău, Șangu—Arad
11. Viorel Bembea, Săvârșin—Arad
12. Pavel Glăvan, Secaș—Arad
13. Pavel Margea, Sinteia Mică—Arad
14. Gheorghe Păiușan, Șiclău III.

Gradația II-a:

15. Sabin Bursașiu, Agraș II—Arad
16. Teodor Lucaciu, Chisindia—Arad
17. Andrei Ponta, Mocioni—Arad
18. Gheorghe Barbă, Păuliș—Arad
19. Sofronie Ternicean, Vânători—Arad

Gradația III-a:

20. Coriolan Puticiu, Cavin—Arad
21. Adam Micluția, Feniș—Arad
22. Florian Rațiu, Moroda—Arad
23. Iosif Comșa, Răpsig—Arad
24. Victor Gurgiu, Tărmure—Arad
25. Liviu Turcu, Vărădia de Mureș—Arad
26. Antoniu Tacaciu, Vârșand.

Gradația IV-a:

27. Florea Codreanu, Arad I—Arad
28. Viorel Mihuțiu, Arad II—Arad
29. Lazăr Ioja, Moneasa—Arad
30. Mihai Berea, Poienari—Arad
31. Remus Oancea, Sântana—Arad
32. Eugen Crăciun, Vârfurile—Arad
33. Pavel Ghilea, Vidra—Arad

Arad, la 21 Decembrie 1944.

Consiliul Eparhial